

บทที่ ๑

ไวยากรณ์คืออะไร

ภาษาคือ ระบบสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ทางภาษาศาสตร์ คือ รูปแบบ (pattern) ของเสียง (หรือรูปแบบที่มองเห็นได้ ในกรณีของภาษาเขียน) ซึ่งกำหนดขึ้นอย่างไรก็ตาม แต่มีความหมายในภาษา

(Allerton, 1990: 68)

ตัวอย่าง เช่น

(๑) (ก) ระวัง!

(ข) ฉันจะกินข้าวผัดสองจานนี้

ไวยากรณ์ มีทั้งที่ใช้อธิบายภาษาทั้งภาษา กับที่ใช้อธิบายเพียงบางส่วนของภาษา ตัวอย่างของไวยากรณ์ที่อธิบายเพียงบางส่วนของภาษาก็คือ สัทวิทยา (Phonology) กับ อรรถศาสตร์ (Semantics) สัทวิทยา ศึกษาธรรมชาติของรูปแบบเสียงที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ทางภาษาศาสตร์ เช่น เสียงชนิดต่าง ๆ มีอะไรบ้าง เสียงต่างกันอย่างไร เสียงรวมกันอย่างไร ฯลฯ ตัวอย่าง เช่น ภาษาไทยมีเสียงสระเสียงพยัญชนะ เป็นต้น

อรรถศาสตร์ ศึกษาความหมายที่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ เช่น ความหมายต่าง ๆ มีอะไรบ้าง ความหมายต่างกันอย่างไร ความหมายรวมกันอย่างไร ฯลฯ ตัวอย่าง เช่น ในภาษาไทยมีคำว่า ผัด กับ ลม ซึ่งต่างก็มีความหมาย แต่เมื่อนำมารวมกันเป็น ผัดลม ก็มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เป็นต้น

สัทวิทยา ทำหน้าที่ติดต่อกับโลกภายนอกเพื่อบรรยายเสียงพูด อรรถศาสตร์ ทำหน้าที่บรรยายความหมาย ส่วน ไวยากรณ์ เป็นการศึกษาส่วนภายในของภาษา นับได้ว่าเป็นการศึกษา รูป (form) กับ รูปแบบ ในลักษณะที่เป็นนามธรรมมากยิ่งขึ้น

ประโยค (๑)(ก) และ (๑)(ข) ข้างต้นเป็นคำพูดที่เป็นไปได้ และอาจจะเรียกได้ว่าเป็น *ประโยค (sentence)* ประโยค (๑)(ข) เป็นสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน และแต่ละคำต่างก็มีความหมายในตัวเอง แม้แต่คำว่า *นี้* (เปรียบเทียบกับ*นั้น*) นอกจากนี้ก็ยังเห็นได้ว่า *ข้าวผัดสองจานนี้* *กินข้าวผัดสองจานนี้* และ *จะกินข้าวผัดสองจานนี้* ต่างก็เป็นสัญลักษณ์ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ และองค์ประกอบเหล่านี้ต่างก็มีความสัมพันธ์พิเศษต่อกันด้วย ถ้าเปลี่ยน *ข้าวผัดสองจานนี้* เป็น *หมูทอดสองจานนั้น* ความสัมพันธ์ดังว่านี้ก็ยังคงอยู่ แต่ถ้าเปลี่ยนเป็น *ตอนนี้* ความสัมพันธ์ก็จะเปลี่ยนไป

ส่วนประโยค (๑)(ก) ซึ่งดูเหมือนว่าจะมีสัญลักษณ์แบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนนั้น ความจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะถึงแม้จะมีเพียงคำเดียว แต่ก็รู้ได้ว่าประโยคนี้นี้มีคำว่า *คุณ* (หรือคำอื่นที่หมายถึงบุรุษที่สอง) รวมอยู่ด้วย และคำว่า *คุณ* ที่ไม่ปรากฏนี้ก็ทำหน้าที่เหมือนกับ *ฉัน* ในประโยค (๑)(ข) นั่นคือเป็น *ประธาน (subject)* ของประโยค และจำต้องมี "อะไรบางอย่าง" ที่จะต้อง ระวัง ด้วย เช่น รถ ห้าง "รถที่ไม่ปรากฏ" และ "ข้าวผัดที่ปรากฏ" ต่างก็ทำหน้าที่อย่างเดียวกันคือเป็น *กรรม (object)* ของประโยค นอกจากนี้ยังสามารถนำคำว่า ระวัง เข้าไปแทนที่คำว่า *กิน* ได้ แต่จะทำให้ความหมายเปลี่ยนไป

ในประโยค (๑)(ข) *ข้าวผัดสองจานนี้* ประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ กันคือ *ข้าว ผัด สอง จาน* และ *นี้* สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็ต้องเข้ามารวมกันอย่างมีระบบด้วยจึงจะถูกไวยากรณ์ ถ้าเราเรียงประโยคใหม่ว่า

(๒) *ฉันกินจะข้าวสองผัดนี้จาน

ประโยคนี้อาจจะผิดไวยากรณ์ทันที

ไวยากรณ์เกี่ยวข้องกับหน่วยที่มีความหมายในขนาดต่าง ๆ กัน จนถึงระดับประโยค (หรืออาจจะมากกว่านั้น) อรรถศาสตร์ก็เช่นกัน ทั้งสองอย่างนี้ต่างก็เกี่ยวข้องกับหน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย หน่วยที่มีความหมายหน่วยใดสามารถจะรวมกัน

ได้ และหน่วยไหนรวมกันไม่ได้ ตัวอย่าง เช่น ประโยค (๓)(ก) (ข) (ค) (ง) ประโยคใด เป็นประโยคปกติ ประโยคที่น่าสงสัย (?) หรือ ประโยคที่เป็นไปไม่ได้ (*)

- (๓) (ก) น้ำจืด
(ข) น้ำเปียก
(ค) น้ำนุบ
(ง) *น้ำฉลาด

ประโยค (๓)(ก) เป็นประโยคปกติ ประโยค (๓)(ข) เป็นความจริงตามคำนิยาม ประโยค (๓)(ค) เป็นประโยคที่ผิดจากคำนิยาม ส่วนประโยค (๓)(ง) ไร้ความหมาย เพราะ ฉลาด ในภาษาปกติใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตหรือสัตว์ไม่ได้ ประโยคเหล่านี้ไม่ผิด ไวยากรณ์ แต่บางประโยคผิดอรรถศาสตร์

ไวยากรณ์มักจะแบ่งออกเป็นเรื่อง ระบบหน่วยคำ (morphology) ซึ่งครอบคลุมเรื่องรูปแบบต่ำกว่าระดับคำ กับ วากยสัมพันธ์ (syntax) ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำในประโยค

ในแง่ของ ระบบหน่วยคำ ในประโยค (๑)(ข) คำว่า ข้าวผัด ประกอบด้วย หน่วยคำ (morpheme) ๒ หน่วยคือ ข้าว กับ ผัด

ในแง่ของ วากยสัมพันธ์ ในประโยค (๑)(ข) อัน เป็น ประธาน ส่วน ข้าวผัด สองจานนี้ เป็น กรรม

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ก็คือ ไวยากรณ์ หรือ โครงสร้างของภาษา ซึ่งจะใช้ในตำราเล่มนี้

อย่างไรก็ตาม แต่เดิมมาคำว่า ไวยากรณ์ มักจะเกี่ยวข้องกับผู้เชี่ยวชาญและกฎแห่งความถูกต้อง ซึ่งเป็นความคิดที่ติดมาจาก ไวยากรณ์ดั้งเดิม (traditional grammar) ที่เคยเรียนมา ในฝรั่งเศสกับตปนผู้เชี่ยวชาญก็คือ ราชบัณฑิตยสถาน หรือ บัณฑิตยสถานแห่งชาติ (National Academy) ซึ่งทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยว

กับการใช้ภาษา ส่วนในประเทศอื่น ๆ จะได้แก่กลุ่มผู้พูดที่มีการศึกษา ซึ่งพยายามจะผูกติดอยู่กับกฎที่เคยเรียนมาจากโรงเรียน ส่วนใหญ่ไวยากรณ์ดั้งเดิมนักไวยากรณ์ในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ จะกำหนดไว้สำหรับภาษาอังกฤษและภาษายุโรปสมัยใหม่ บุคคลเหล่านี้เห็นว่าภาษาสมัยใหม่ส่วนใหญ่ต่ำต้อยกว่าภาษากรีกับละติน จึงตั้งใจกำหนดการใช้ไวยากรณ์มาตรฐานสำหรับผู้พูดและผู้เขียนที่มีการศึกษา แต่การกำหนดมิได้อาศัยพื้นฐานจากสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นพูดหรือเขียน กลับอาศัยแบบที่คิดว่าคนน่าจะใช้ ซึ่งหมายความว่านักไวยากรณ์เหล่านี้กำหนดภาษาโดยอาศัยประวัติศาสตร์ยุคต้นของภาษาส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งอาศัยตรรกะและที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คืออีกส่วนหนึ่งอาศัยรูปแบบของภาษาดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือภาษาละติน การกำหนดภาษาบางอย่างจึงไม่เหมาะสม เช่น ในภาษาอังกฤษมีกฎการใช้ *will* กับ *shall* ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นเรื่องผิดธรรมชาติ มีผู้ใช้ภาษาเพียงไม่กี่คนที่สามารถจะใช้ได้อย่างถูกต้อง ส่วนกฎเรื่อง *การก* (*case*) สำหรับภาษาอังกฤษซึ่งอาศัยรูปแบบภาษาละตินก็ทำให้ผู้พูดภาษาอังกฤษต้องพูดว่า "It was (John and) I." แทนที่จะพูดอย่างเป็นธรรมชาติว่า "It was (John and) me."

นักภาษาศาสตร์สมัยใหม่จะแสวงหา ไวยากรณ์พรรณนา (*descriptive grammar*) ไม่ใช่ ไวยากรณ์กำหนด (*prescriptive grammar*) ทั้งนี้ยกเว้น ไวยากรณ์สองภาษา (*bilingual grammar*) สำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ภาษาตามที่กำหนดให้ แต่การกำหนดในที่นี้ก็ยังอาศัยแนวพรรณนาของระบบภาษาศาสตร์ของเจ้าของภาษาอยู่

ระบบธรรมชาติของภาษาเป็นอย่างไร และควรจะนำเสนออย่างไร

เมื่อไม่มีทางจะบอกได้ว่าไวยากรณ์ใดดีกว่าไวยากรณ์ใด นักภาษาศาสตร์ในทศวรรษ ๑๙๕๐ (ค.ศ. ๑๙๕๐-๑๙๕๙) และทศวรรษ ๑๙๕๐ (ค.ศ. ๑๙๕๐-๑๙๕๙) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันจึงเชื่อตามแนวคิดของ เลนาาร์ด บลูมฟิลด์ (*Leonard Bloomfield*) ซึ่งกล่าวว่า "ภาษาทุกภาษามีเอกลักษณ์ของตนเอง" อันถือได้ว่าเป็นคำแนะนำที่ใช้ได้ทั่วไปทุกภาษา ตัวอย่าง เช่น ในภาษาฝรั่งเศส บุพบท

เท่านั้นที่แสดงการก ในภาษาเยอรมัน ทั้งนามและคุณศัพท์ก็แสดงการกเช่นกัน ส่วนในภาษาจีนและไทยนั้นไม่มีการกเลย

อย่างไรก็ตาม ภาษาต่าง ๆ ก็ได้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะแต่ละภาษาต่างก็มีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกัน ในฐานะที่เป็นภาษามนุษย์ด้วยกัน นี่ก็คือสิ่งที่เรียกว่า สากลลักษณะภาษา (language universal) หรือ ลักษณะสากลทางภาษา สากลลักษณะภาษา ที่ว่านี้บางอย่างก็เป็นนามธรรมมาก ดังเช่นที่ โนม ชอมสกี (Noam Chomsky) ได้กล่าวไว้ แต่บางอย่างก็เป็นรูปธรรม เช่น ทุกภาษามี หมวดคำ (word class) ที่น่าจะเรียกได้ว่า คำนาม (noun) แม้ว่าจะต่างกันไปในแต่ละภาษาก็ตาม ฉะนั้นเมื่อจะบรรยายภาษาก็ต้องให้สมดุลกันระหว่าง ลักษณะเฉพาะของภาษา (language specific) กับ สากลลักษณะภาษา

สมมติว่า เราต้องการจะบรรยายไวยากรณ์หรือโครงสร้างของภาษาหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง เราจะหาไวยากรณ์ดังว่านั้นได้ที่ไหน ไวยากรณ์ในความหมายนี้ก็คือ การสรุปจากการสังเกตของนักไวยากรณ์ จากตนเองหรือจากสิ่งที่ตนคิดว่าจะพูด (หรือเขียน) หรือจากที่ผู้อื่นพูด (หรือเขียน) และเข้าใจได้จริง นี่ก็คือลักษณะสองอย่างของไวยากรณ์ที่ เฟอริดินันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) เรียกว่าระบบในภาษา (*langue*) กับ การใช้คำพูด (parole) ซึ่งหมายถึง "ระบบภาษา" กับ "การใช้ภาษา" สองอย่างนี้คือ "สิ่งที่อาจจะเป็น" กับ "สิ่งที่เป็นอย่างจริง" เป็นความแตกต่างระหว่าง "ภาษาโดยมวล" กับ "ภาษาของแต่ละบุคคล" ที่เรียกว่า ภาษาเฉพาะบุคคล (idiolect) แนวคิดเรื่อง ความรู้ในภาษา (competence) หรือ สามัคติยะภาษา ของ ชอมสกี (Chomsky, 1965: 8-10) คือการกำหนดระบบของผู้ใช้ภาษาที่เป็นเลิศ ปรากฏจากข้อบกพร่องของ การใช้ภาษา (performance) หรือ กฤตกรรมภาษา ซึ่งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเมื่อพูดหรือฟังผู้อื่นพูด สิ่งที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาตามความเห็นของเขาก็คือ ความงัด การพูดซ้ำ ความไม่คงเส้นคงวา และ ความไม่ชัดเจนในด้านไวยากรณ์มากกว่าที่จะตั้งใจทำผิดไวยากรณ์ ตัวอย่าง เช่น

(๔) "วันนี้ ครูจะอธิบายเรื่อง ...นี้ เธอหยุดคุยกันหน่อยได้ไหม"

ในประโยค (๔) นี้ ครูยังไม่ทันได้บอกว่าจะอธิบายเรื่องอะไร ก็ต้องเปลี่ยนเรื่องไปดุนักเรียนที่คุยกันเสียก่อนทำให้ประโยคแรกไม่จบ

ลักษณะของ *ความรู้ในภาษา* ที่ ชอมสกี เน้นอยู่เสมอก็คือศักยภาพอันมหาศาล ซึ่งประกอบด้วยประโยคจำนวนมหาศาลที่ยังไม่มีโอกาสปรากฏในการใช้ภาษาจริง ๆ ซึ่งก็หมายความว่าประโยคมากมายทีเดียวที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรก (อย่างน้อยที่สุดก็สำหรับผู้พูดคนนั้น) แต่ไม่ว่าจะเป็นประโยคใหม่หรือไม่ ผู้พูดแต่ละคนก็ทำหน้าที่ *เพิ่มพูน (generate)* หรือ *สร้าง* ประโยคส่วนใหญ่ขึ้นมาโดยใช้ความรู้ทางด้านไวยากรณ์ของภาษาที่มีอยู่ในตัวโดยไม่รู้ตัว แต่แต่ละคนสามารถสร้างประโยคและศัพท์ขึ้นมาได้ตามความจำเป็นโดยไม่ต้องนึกถึงประโยคที่เคยใช้มาแล้ว นอกจากในกรณีท่องจำ เช่น การกล่าวคำทักทายและคำพูดที่เป็นทางการอื่น ๆ หรือสุภาษิต ฯลฯ ตัวอย่าง เช่น *สวัสดิ์ ไชโย ท่านประธานที่เคารพ ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น*

ความคิดสำคัญของชอมสกีก็คือไวยากรณ์ควรจะ "สร้าง" ประโยค ซึ่งความคิดเช่นนี้ก็มีอยู่ในเรื่อง 'inner Sprachform' ของนักไวยากรณ์-นักปรัชญาชื่อ *วิลเฮล์ม ฟอน ฮัมโบลด์ต์ (Wilhelm von Humboldt)* ไวยากรณ์ที่มีรูปแบบอย่างคร่าว ๆ จากตัวอย่างเพียงเล็กน้อยถือว่ายังไม่เพียงพอ แต่ชอมสกีเองก็ได้เน้นว่าเรื่องการสร้างนี้มิใช่เป็นการสร้างรูปแบบเชิงจิตวิทยาสำหรับผู้พูด-ผู้เขียน (ผู้อ่าน-ผู้ฟัง ก็มีความสำคัญเกือบจะพอกัน) แต่ไวยากรณ์ควรจะสามารถสร้างประโยคตามกฎได้ แม้ว่าในทางปฏิบัติจริง อาจจะมีจำนวนไม่รู้จบก็ได้ และต้องสามารถชี้ความสัมพันธ์ที่มีต่อประโยคอื่น ๆ ได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้จะสร้างประโยคออกมาได้แล้ว แต่บางครั้งเราก็อาจจะได้ประโยคที่ไม่แน่ใจว่าถูกไวยากรณ์หรือไม่ เช่น

(๕) "ถ้าคุณทำอย่างนั้นได้ คุณก็จะคือผู้ชนะ"

ในที่นี้อาจจะมีการตั้งข้อสังเกตว่า "จะคือ" ใช้ได้หรือไม่ ควรจะใช้ว่า "จะเป็น" ดีกว่าหรือไม่ หรือบางประโยคก็อาจจะตีความได้มากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น

(๖) "เอาไปทำบ้านดีกว่า"

ซึ่งอาจจะหมายความว่า "เอาไปทำที่บ้าน" หรือ "เอาไปทำเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน" ก็ได้

ก่อนที่เราจะศึกษาไวยากรณ์ เราจะต้องรู้เสียก่อนว่าจะใช้หน่วยอะไรเป็นหน่วยพื้นฐานในการบรรยาย เราอาจจะถือว่าประโยคเป็นหน่วยที่ใหญ่ที่สุดก็ได้ และก็ต้องรู้ด้วยว่าหน่วยที่เล็กที่สุดคืออะไร ตามที่เคยเป็นมา หน่วยที่เล็กที่สุดก็คือ คำ (word) อันที่จริงทั้งกรีกและละตินต่างก็มีคำที่มีความหมาย ๒ อย่าง คือจะหมายความว่า ประโยค หรือคำ ก็ได้ (ในภาษากรีกคือ logos ในภาษาละตินคือ verbum คำหลังนี้มีความหมายต่อไปหมายถึง 'verb' ด้วย) ที่น่าสนใจก็คือคำว่า 'word' ในภาษาอังกฤษ กับ verbum ของละตินก็มาจากภาษาอื่นโดยุโรเปียนเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรามีคำนี้ใช้มานานหลายพันปีแล้ว ก่อนที่จะมีการบันทึกภาษายุโรปอื่นเสียอีก เราจึงต้องยอมรับว่าความหมายของคำว่า "คำ" นั้นแต่เดิมมาก็ไม่ชัดเจนอยู่แล้ว แต่ "คำ" เพียงอย่างเดียวก็ยังไม่เพียงพอแก่การวิเคราะห์ เพราะประการแรก "คำ" จะต้องมีโครงสร้างเพื่อให้เห็นรูปแบบทางไวยากรณ์ ซึ่งหมายความถึงการจัดรวมกลุ่มคำเป็นวลีและองค์ประกอบอื่น ๆ ประการที่สองเราได้เห็นแล้วว่า ต้องมีหน่วยคำเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ที่เล็กที่สุดเพื่อใช้บรรยายโครงสร้างภายในคำด้วย

ในตัวอย่างประโยค (๑)(๒) อาจจะมีไวยากรณ์บางแบบอธิบายได้ว่า "ข้าวผัด
สองจานนี้" เป็น "นามวลี" ที่ประกอบด้วย คำนาม "ข้าวผัด" + คำบอกจำนวน "สอง" +
คำลักษณนาม "จาน" + คำบอกกำหนด "นี้" "อัน" เป็น คำสรรพนาม "จะ" เป็น "คำ
ช่วย" "กิน" เป็น "คำกริยา" ฯลฯ

เราจะได้พิจารณาต่อไปว่าไวยากรณ์มีแบบต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และได้มีการ
วิเคราะห์ภาษาไทยกันในแนวใดมาแล้ว